

zem, a villát ráhajtom, a villa nyelvét a nyélhez nyomom s a gyűrűt ráhúzom.

A bemutatott feladat gyakorlati használhatósága szempontjából kiváló, formája csinos, s amennyiben a kivitelezése a legminimálisabb kéziszerszám használatát igényli, úgyszólván pusztá kézzel állítható össze. Bevezetését ajánlom a kézimunkát tanító kartársaknak. — Hasonló, jól bevált feladatokat találhatnak a szülőjdot tanító kartársak „*A Gyakorló Polgári Iskola Könyvtára*” XVI. kötetében.

Fáber József.

IRODALOM—KÜLFÖLDI TANÍTÁSI MOZGALMAK — LAPSZEMLE — HIREK.

.....

IRODALOM

Várkonyi Hildebrand: A gyermekkor lélektana. I. (Az első hat életév.) Szeged, 1938. N. 80, 244 l.

A magyar lélektani kutatásnak európai viszonylatban is elismert eredményei ellenére eddig sajnálatosan nélkülöztük a gyermeklélektannak a kor színvonalán álló s a tudomány minden igényét kielégítő rendszeres összefoglalását. E hiány megszüntetésére hivatott Várkonyi Hildebrand vállalkozása. Művének első kötete a gyermekkor első hat életévét tárgyalja.

A tudós szerző könyve az idevágó óriási irodalom teljes ismeretével, tökéletes kutató módszerrel és következetes elvi alapokon felépített mű. Nemcsak az általános, hanem a gyermek- és ifjúságlélektan is régen túlhaladt a szenzuális-asszociációs elvben gyökerező, s a lélekben passzív tudatmechanizmust látó felfogáson, ezzel szemben aktív, szerves szerkezeti egészként tekinti, mely belső célszerűség alapján fejlődik. A korszerű felfogás nem elszigetelt tudattartalmakból építi fel a lélek életét, hanem a tudatot az egész élet összefüggésében látja. Természetesen Várkonyi is csatlakozik ehhez a szemléletmódhoz, de anélkül, hogy egyszerű utánzóvá, vagy szintelen összefoglalóvá válna.

Megállapításait nem metafizikai elvekből vezeti le, nála a filozófia és empiria szerves egységgé olvad össze, jól tudva, hogy az első nélkül nincs tudomány, a második nélkül pedig az elmélet a levegőben lóg. A mű törekvése természetesen tisztaelvű gyermeklélektani szemlélet nyújtása, s ennek tökéletesen meg is felel, de emellett mély nevelői érzékekkel rendszerezi a pedagógiai elmélet és gyakorlat számára szükséges ismereteket. Az öncélú lélektan így lesz neveléslélektanná. A neves szerző a nevelés és tanítás alapjává a lelki ráhatást tette (I. Bevezetés a neveléslélektanba című művét,

továbbá *Nevelés és gyakorlati lélektan* című folytatólagos tanulmányát A Cselekvés Iskolája 1934—1939. évfolyamaiban); ez a rendkívül termékenyítő gondolat szükségessé teszi a növendék lelki alkatának komoly megismerését, mert helyes nevelői gyakorlat csak biztos lélektani alapra építhető.

A kitűnő szerzőnél senki sem ismeri jobban a német és angolszász s a latin népek gyermeklélektani irodalmát, de nem vész el ebben a hatalmas dzsungelben, hanem tökéletes biztonsággal uralkodik fölötte, és rendet teremt benne. Magasrendű nevelői eszményektől vezéreltetve, kivételes szaktudással, kutató-érzéssel és kritikával választja ki azt, ami céljainak megfelel. A szellemtudományi, alklélektani, egészlélektani, viselkedéslélektani, szereplélektani, életes, megértő és egyéb lélektani irányok tanulságait felhasználva, a Ranschburgra, valamint Boda személyiséglélektanára támaszkodva, de senkit sem másolva, alkotja meg azt a rendszert, mely egyfelől hivatva van a gyermeklélektan mai állását tükröztetni, másfelől a szerző sajátos rendszeralkotó erejét bemutatni. Várkonyi a sokirányú szemléletek és kutatási eredmények rendkívüli gazdagságát saját szemléletével és kutatásainak eredményeivel szerves összhangba hozva, megalkotta a személyiségszemlélet egyéni színezetét, s ezt rendszerének lényegévé tette. A gyermeklélektan — akár csak az általános lélektan — *személyiséglélektan*, mert az „emberi személyiséggel foglalkozik, annak alanyi benső lelki tényeit, törvényeit, szerkezetét kutatja, és a szemlélyiséget, mint végső életes-lelki összetevőkből és rétegekből álló egységes egészet vizsgálja.” A gyermek nem tekinthető kis felnőttnek, hanem *fejlődő* lénynek kell felfogni, ennél fogva a gyermeklélektan központi fogalma a *fejlődés* (testi és lelki).

Várkonyi a fejlődés fogalmában a következő jellegzetességeket állapítja meg: 1. „A gyermek fejlődése *érés*, azaz belső természetes okok működése következtében előálló befejezett állapotoknak egymásutánja.” A testi és lelki képességek — ha gátló körülmény nincs — maguktól érik el érettségi fokukat, s ezen túl nem fejlődnek tovább. — 2. A külső és belső ingerekkel szemben fokozatosan megerősödik az *egyre tökéletesebb alkalmazkodás* képessége. — 3. A fejlődés irányítói és meghatározói a *szükségletek és érdekek*. — 4. A fejlődés *aktív* folyamat, mert a test és lélek kifejtése állandó tevékenységet igényel. — 5. A fejlődés *menyiségi és minőségi változásokból* áll. — 6. A fejlődés fogalmának legfőbb kifejezői a kezdetben különálló lelki képességek fokozatos egységbe olvadása: az *egységesülés*, valamint a *tagozódás*. — 7. A folytonosan tökéletesedő egységesülés és tagozódás alapjai: a) a *szükségletek hatásának törvénye*: a szükségletek kielégülésre törekednek, és minden tevékenység oka szükséglet; — b) a *lelki élet kiterjeszkedésének törvénye*: a fejlődés egyenes arányban van „azzal a különbséggel és távolsággal, amely fennáll a szükségletek és azok kielégítésének eszközei között”; — c) a *tudatosulás törvénye*: annál későbbben tudatosul valamely viselkedés vagy tevékenység, „minél korábban és minél automatikusabban szörvődött bele” a fejlődő személyiségbe; — d) az *elővételezés törvénye*: „ha valamely szükségletet az a veszély fenyegeti, hogy nem tud azonnal kielégülést nyerni, akkor az előbb jelentkezik, mint ahogy a dolgok természete megkívánna”; — e) a *hasonlók létesítésének törvénye*: „minden szükséglet olyan reakciókat törekszik létrehozni, aminők már előbb kedvezőek voltak

hasonló körülmények között”; — *f) a tapogatózás törvénye*: ha a gyermek olyan új helyzetbe kerül, hogy nem tud hasonló állapotra emlékezve viselkedni, vagy hasonló helyzettel kapcsolatos viselkedése eredménytelen volt, akkor új tevékenységekkel próbálkozik; — *g) a kárpótlás törvénye*: ha a gyermek „megzavart egyensúlya nem állítható helyre a neki megfelelő reakcióval, akkor valamely ellentétes irányú tevékenység helyettesíti az eredetileg szükséges reakciót.”

A fejlődés áttékinítésének segédfogalmai: 1. *a fejlődési norma*: a gyermeki fejlődés normális menetének megállapítása; — 2. *a szekvenciák*: a fejlődési és érési jelenségek bizonyos részletekben, szükségszerűen, általánosan és kivételt nem ismerve folynak le; — 3. *a stádiumok*: a fejlődés egyes állomásai; — 4. *a fázisok*: a hasonló állapotok szabályszerű megismétlődése; — 5. *a regressziós jelenségek*: érzelmi zavar hatására visszaesés mutatkozik a fejlődésben.

A gyermek fejlődését a szekvenciák egymásmelletti és egymást utánja szerint szakaszokra lehet felosztani. A fejlődésrajz két síkból szemlélhető: *hosszmetszetben*, ha a fejlődés vonalán halad, és *keresztmetszetben*, ha valamely életszakasz jellemző képét mutatja. A szerző a gyermek fejlődésében a következő szakaszokat állapítja meg: 1. *a csecsemőkor* az első életév; 2. *az első gyermekkor* a 2. életévtől a 6–7. életévig; 3. *a második gyermekkor* a 6–7. életévtől a 13–14. életévig.

A kiváló szerző a gyermeklélektan segédtudományait a viselkedéslélektanban, az állatlélektanban, a kezdetleges ember lélektanában, a lelki elváltozások és betegségek lélektani eredményeinek, valamint a lélekelemzés (pszichoanalízis) felhasználásában jelöli meg. Kutató módszerei: 1. *a megfigyelés* (önmegfigyelés, mások megfigyelése, a kísérleti személy viselkedése és alkotásai, alkalmi és szándékos megfigyelés, naplók és életrajzok); 2. *a kikutatás és a lélekelemzés*; 3. *a kísérletezés*; 4. *a pszichotechnikai próbák* (tesztek); 5. *a tömegvizsgálat* (homogén csoportok vizsgálata); 6. *a gyermek alkotásainak elemzése*; 7. *az anyaggyűjtő (heurisztikus) módszerek*.

A kitűnő szerző tudományelméleti alapvetésének (5–34. l.) következetes és teljessikerű alkalmazásával minden vonatkozásban úttörő és korszerű alkotó művel ajándékozta meg a magyar gyermeklélektani irodalmat.

Az első hat életév fejlődésrajzát — hosszsmetszetben — a következő részek nyújtják: *A gyermek növeése és gyarapodása* (35–40. l.). *Az első életév* (41–94. l.): reakciók és mozgásosság; az érzékek és szemléletek fejlődése; a szokások kifejlődésének fő törvényei; a gyermek intelligenciája; az érzelmek és indulatok kifejlődése. *A 2–6. életévek lélektani jellegzetességei* (95–193. l.): mozgásosság; az emlékezet kifejlődése; a képzelet kifejlődése; mese és játék; a gyermek rajzai; az érdeklődés kifejlődése; a gyermeknyelv; az intelligencia fejlődése; a gyermek vallási élete, az „én” kialakulása; a személyiség fejlődése. — Keresztmetszeti képek: *A 3 éves gyermek lelki képe* (194–223. l.). *A 6 éves gyermek lelki képe* (224–231. l.).

A kötetet bőséges irodalom, valamint név- és tárgymutató egészítik ki (232–244. l.).

Várkonyi Hildebrandnak a magyar irodalomban egyedülálló, de kül-

földi viszonylatban is kimagasló mesteri alkotása megérdemli minden nevelő legteljesebb érdeklődését. Tudományos alaposságával és tökéletességével az a ritka előny is párosul, hogy a tudós szerző kiváló stílusza is, aki a legelvonatabbnak látszó kérdéseket lendületes előadásának varázssával, az olvasó érdeklődését mindvégig lebilincselve oldja meg. Az iskolásgyermek lelki fejlődését tárgyaló folytatást fokozott érdeklődéssel várjuk.

Szántó Lőrinc.

A mai világ képe. 1. kötet: Szellemi élet. A Királyi Magyar Egyetemi Nyomda kiadványa, Budapest, 1938. (600 oldal.)

A vaskos, díszes kiadású mű szemmel láthatólag nem csupán a mai kornak szól, hanem egy kicsit *Babits Mihály* gondolatát fejezi ki: palackba zárt üzenet kíván lenni a jövőre számára, a mi — *talán örökre elsüllyedő* — korunkból. Ez a gondolat csendül ki a tíz nagy fejezet mindegyikéből, amely mai szellemi kincsestárunk főértékeit veszi górcső alá. A tíz fejezet egyébként így következik egymás után: *Korunk önvizsgálata* (Kornis Gyulától), *A világnézet* (Halasy-Nagy Józseftől), *A kultúra* (Halasy-Nagy Józseftől), *A vallás* (Schütz Antaltól), *Az erkölcs* (Prohászka Lajostól), *A tudomány* (Somogyi Józseftől), *Az irodalom* (Kállay Miklóstól), *A színház* (Hevesi Sándortól), *A művészet* (Lyka Károlytól) és *A modern zene* (Prahács Margittól). A művészeti részt számos képmelléklet, a zenei szöveg közé vett hangjegysorok teszik szemléletessé, illetve könnyen érzékelhetővé.

Ilyenfajta, többszázlapos és nagy elmélyedést kívánó könyvet túlszűfolt és rohanó korszakok embere aligha olvas végig akkor, ha nem találja meg benne rögtön az első lapokon a vérségi kapcsolatokat saját problémáival, gondolataival és érdeklődési körével. Ha viszont — ritka felfedezések örömeivel, — ki tudja olvasni a sorokból saját énjét, meg tudja lelteni a betűhalmazban az élő lelket, akkor olthatatlan szomjúsággal veti magát rá: küzd vele, mint Jákob az Urral és feleletre kényszeríti, feleletet vár és kér mindarra, ami a mai kor zűrzavaros eseményei, eszméi, vajdúd lelki és félelmei közepette ki nem mondott kérdésként él a mai ember tudatának mélyén: *milyenek vagyunk, milyen a kor, amelyben élünk és hová vezet a mi nemzedékünk útja?*

Az említett terjedelem és a fejezetek szakképzettséget megkívánó elágazása miatt *részletes* ismertetésbe e helyen nem bocsátkozhatunk, — nem is ennek a folyóiratnak a feladata az. Mégkevesebbé adhatunk *bírálatot*, hiszen erre a képességet sem érezzük magunkban. Kötelességünknek érezzük azonban az ismertetést a mai nevelői rend számára abban a formában, ami kifejezi a kötet bensőjét, lényegét és ami világot vet az imént felvetett és belőlünk kiszakadó kérdésekre. Amidőn azonban a mai világ szellemi képének kontúrjait e mű alapján (s főleg *Kornis Gyula* és *Halasy-Nagy József* fejezetei nyomán) megkíséreljük e folyóirat olvasói számára is élvezhető formába önteni, ugyanakkor nyomatékosan fel kell hívnunk minden komolyabban érdeklődő figyelmét arra, hogy alkalomadtán *olvassa el személyesen is a munkát*: úgy fogja magát érezni, mintha isteni magasságokból tekinthetné át, kristálytisztá fényben és messze távlatokat mutató perspektívában mindazt, ami innen lentől zavaros és kusza.